

Шиян О.І.,
кандидат педагогічних наук, доцент,
докторант кафедри управління освітою НАДУ

Сутність державної освітньої політики з питань забезпечення здорового способу життя молоді

Здійснено аналіз трактувань сутності понять "освіта" і "політика" та використання адекватних українських наукових відповідників міжнародної термінології. Узагальнено бачення державної освітньої політики з питань забезпечення здорового способу життя молоді як наукової дисципліни і практичної діяльності. Висвітлено аналітичні та нормативні аспекти.

Ключові слова: освітня політика, здоровий спосіб життя.

Шиян Е.И. Сущность государственной образовательной политики по вопросам обеспечения здорового образа жизни молодежи

Анализируется сущность понятий "образование" и "политика", а также использование адекватных украинских научных аналогов международной терминологии. Обобщено видение образовательной политики по вопросам обеспечения здорового образа жизни молодежи как научной дисциплины и практической деятельности. Освещены аналитические и нормативные аспекты.

Ключевые слова: образовательная политика, здоровый образ жизни.

Shyyan O.I. Definition of Healthy Life Style Promotion among of the Youth Educational Policy

Author analyzed the terms "education" and "policy" and the using of adequate Ukrainian scientific analogs in corresponding with international terminology. The vision of educational policy as a practical activity and as a scientific discipline was generalized. The analytical and normative aspects were described.

Key words: Educational Policy, Healthy Life Style.

Постановка проблеми. Забезпечення здорового способу життя молоді - це запорука стабільного розвитку держави, один із чинників її позитивного міжнародного іміджу. Світова спільнота під егідою ООН виробила низку декларацій, пактів, угод, які обумовили прийняття програмних документів ВООЗ, ЮНІСЕФ, ЮНЕСКО та Світового Банку глобального і європейського рівня, спрямованих на розвиток освітньої політики сприяння здоров'ю [1]. Створення сучасної науково обґрунтованої системи уявлень про державну освітню політику з питань забезпечення здорового способу життя (ЗСЖ) молоді потребує розуміння ключових понять, яке відповідає міжнародним підходам. Це зумовлює необхідність удосконалення, конкретизації та нормативної узгодженості методологічних засад та категорійного апарату освітньої політики. Ми не ставимо собі за мету сформулювати зовсім нові дефініції освітньої політики. Актуальною залишається проблема сучасного трактування поняттєво-термінологічного апарату освітньої політики взагалі і конкретизації поняття державної освітньої політики з питань забезпечення здорового способу життя молоді зокрема.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасна освітня політика, в тому числі в галузі здорового способу життя, поєднує дві орієнтації - прийняття відмінностей та прагнення до спільності. Крім з'ясування спільних напрямів розвитку освітньої політики, європейські дослідники вивчають і обґрунтовують відмінності в національних підходах до означеної проблеми (Т.Біркланд, Я.Калоус, Й.Стосек, А.Весели, Л.Келлі, С.Мейнард-Муді, Р.Райк) [3; 5; 8; 10].

Загальнотеоретичний рівень дослідження визначений низкою робіт науковців з аналізу освітньої політики (Т.Дью, П.Джон, Т.Хузен, Л.Лунн, П.Шомейкер [4-7; 9; 11].

Проблеми і перспективи формування ЗСЖ молоді вивчали зарубіжні та вітчизняні науковці (О.Яременко, О.Вакуленко, Ю.Галустян, К.Тоунз) [2; 12].

На підставі аналізу нормативних документів та сучасних наукових публікацій, з'ясовано, що невирішеним залишається завдання дослідження теоретико-методологічних основ освітньої політики з питань забезпечення здорового способу життя молоді, які, на нашу думку, слід починати з категорійного апарату.

Мета дослідження полягає в уточненні категорійного апарату освітньої політики в цілому та державної освітньої політики з питань забезпечення здорового способу життя молоді зокрема як наукової дисципліни і практичної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розгляд зазначеної проблеми, на нашу думку, необхідно провести у двох взаємопов'язаних між собою поняттєво-категорійних полях: політики і освіти. Це дасть змогу створити логічно завершену поняттєво-термінологічну конструкцію досліджуваної проблеми.

Важливим з огляду на наше дослідження є визначення сутності понять "освіта" і "політика". Здебільшого будь-яка категорія як явище є значно ширшою за ті визначення, з допомогою яких робиться спроба її описати. Щоб використовувати адекватні українські наукові відповідники англійській термінології, яка здебільшого є однією з офіційних мов міжнародних документів, потрібно розуміти змістову сутність визначень. Особливо багато труднощів виникає у трактуванні понять, що мають особливості перекладу. До них належать слова "policy" (політика) і "education" (освіта). В українській мові щонайменше два терміни рівноправні з англійським словом "education" це "освіта" і "виховання". Разом з тим тріада термінів "polity", "politics", "policy", які вживаються в англійській мові, не лише в українській, а й у чеській, іспанській, німецькій і французькій мають лише один відповідник - політика.

Розуміння терміна "політика" є доволі складним. Термін походить із латинського *poliz*, що означає місто або населення. Проте у міжнародних документах і науковій літературі трапляються відповідні англійські терміни "polity", "politics", "policy", які відображають різні аспекти політики. Визначення слова "policy" більш зрозуміле порівняно з іншими двома термінами. Слово "polity" означає установчі та нормативні аспекти політики, тобто конкретний існуючий або відповідний політичний кістяк, що охоплює простір, у якому твориться політика, і структуру цього простору (конституція, закони, традиції), що опирається на нормативні "правила гри" політичних учасників. Слово "politics" означає процесуальний аспект політики, усе що стосується динамічного процесу творення політики, в якому вирізняють інтереси і підходи, що перетинаються. Слово "policy" означає зміст політики як такої. Воно належить до конкретних політичних рішень, вимірювань і вихідних документів (закони, права, програми і т. ін.), які конкретно стосуються життя громадян або мають символічну функцію. Три терміни представляють три ланки політики і разом утворюють союз: конкретна політична система творить політичний кістяк (polity), який представляє конфлікт або згоду між політичними учасниками (politics) і показує шлях формування справжньої політики (policy) [5, с. 17]. Як зазначалося, у багатьох мовах використовують одне слово для трьох ланок політики, що ускладнює аналіз програмних документів глобального і європейського рівня.

Часом науковці трактують *політику* не як засіб вирішення конкретних проблем, а як схему дій, наприклад, як переконливе пояснення фактів або переконливі розповіді [7]. Келлі й Мейнард-Муді стверджують: "Політика тепер символічна, вона розкриває

приховані турботи громадськості" [8, с. 135]. Їхні думки підтверджують погляди Райка Р., який вважає неправильним, якщо уряд вирішує питання, творення політики - це "формування питання, презентація проблеми, пропонування пояснення й альтернатива вирішення" [10, с. 5].

Термін "освітня політика" - це комплексне поняття, яке слід розглядати у вузькому і широкому розумінні. У вузькому розумінні термін визначає лише набір норм (закони та інші легальні права) і урядові концепції та стратегії, які регулюють систему освіти і встановлюють форму (кістяк) для роботи освітніх установ. Політика - це дії, спрямовані на досягнення мети чи завдань організації. Хоча насправді політика не обмежується встановленням мети і цілей. Люди і установи, які мають вплив на політику і керують нею, приймають багато рішень, які фактично формують зміст освітньої політики. Навіть у високоцентралізованій системі освітні установи мають багато свободи у досягненні заданих цілей [6, с. 26]. Таким чином, дуже вузьке окреслення освітньої політики може бути помилковим.

В.Парізек трактує освітню політику як "принципи, пріоритети і методи прийняття рішень щодо освітніх інституцій" [5, с. 13]. Це прийняття рішень пов'язане з стратегічними цілями розвитку освіти, законодавчої бази освітніх інституцій, шляхами фінансування, встановлення цілей і освітнього змісту, справляючи вплив на умови, за яких працюють освітні установи, і шляхи контролю.

На нашу думку, Я.Калоус визначає освітню політику в більш науковий спосіб: "принципи, пріоритети і прийняття рішень щодо встановлення соціального впливу на освіту" [6, с. 14]. Прийняття рішень включає стратегічне планування розвитку освіти, законодавчої бази навчальної діяльності і навчальних органів, шляхи фінансування, встановлення цілей і змісту освіти, стимулювання і вплив на зміст освітніх органів, і способи контролю за ними.

З цієї причини освітню політику краще тлумачити в широкому розумінні - не тільки як правові норми та інші політичні документи, що розмежовують діяльність освітніх установ, але і як правовий процес розвитку цих установ, що виникає з таких процесів і механізмів, за допомогою яких можна вплинути на ці процеси. Освітню політику зараз розуміють в найширшому сенсі як таку, що охоплює освіту і навчальні заняття в багатьох установах і організаціях (клуби, музеї, бібліотеки тощо). Ми вважаємо більш відповідним таке визначення: політика - це план дій, який охоплює причини й наслідки.

З огляду на це освітня політика з питань ЗСЖ молоді має вужче значення, яке охоплює керування системою, що забезпечує діяльність у згаданій сфері і визнається державою як пріоритетний напрям. Під терміном освітньої політики з питань забезпечення ЗСЖ молоді ми розуміємо суму формальних і неформальних правил, норм, і методів, що впливають на індивіда або інституцію у сфері сприяння здоров'ю і скеровують їх.

Дуже важливим є розгляд освітньої політики з питань забезпечення ЗСЖ як практичної діяльності і як наукової дисципліни. Як практична діяльність зазначений напрям стосується практичного творення державної політики (рішення Міністерства, переговори щодо шляхів і сфер фінансування, створення освітніх документів і т. ін.).

Як наукова дисципліна вона розвивається через залучення одночасно двох традиційних дослідницьких сфер - освіти і політики. До цього часу ця дихотомія є очевидною. Проте її визнають як самостійну частину комплексу міждисциплінарної сфери державної освітньої політики.

Як і державна політика загалом, освітня політика з питань забезпечення ЗСЖ, зокрема, є:

- міждисциплінарною;
- зорієнтованою на практику;
- аналітичною і нормативною.

За своєю природою досліджувана сфера є міждисциплінарною. Це впливає з багатьох наукових дисциплін (педагогіка, медицина, політичні науки, соціологія, освітній менеджмент та ін.). Очевидно, що освітня політика з питань забезпечення ЗСЖ сформувалася на базі державної політики як такої і є молодою, хоча досить комплексною ланкою. У зв'язку з цим бібліографія освітньої політики є досить фрагментарною і її межі нечіткі. Це означає, що для її аналізу і творення потрібно розглянути ряд наукових дисциплін.

Ця ланка державної політики розвивалася, щоб покращити процеси і результати у сфері освіти, покращити якість освіти, зменшити негативний вплив навчального процесу на здоров'я учасників навчально-виховного процесу, формувати здорову націю, збільшити релевантність освітніх пропозицій і т.ін. Відповідно освітня політика є сферою, яка зорієнтована на практику, спрямовану на вирішення проблем, які виникають у цій сфері, а також на можливості для подальшого розвитку. На відміну від соціології, педагогіки та інших дисциплін освітня політика є більш прикладною, яка намагається генерувати знання, що можуть бути негайно використані творцями політики. У практиці існують механізми, які можуть певною мірою вплинути на політичне рішення (кількість учнів у класі, кількість занять або предметів на тиждень, впровадження окремого предмета "Основи здоров'я"; гаряче харчування тощо). Однак ефективний вплив на освітні процеси можливий тільки за умови глибокого розуміння реальності. З цієї причини необхідно генерувати власний набір релевантних знань у формуванні теоретичних і емпіричних вчень. Така практика часто призводить до необхідності поглиблення теоретичної і методичної бази, тим самим стимулюючи розвиток основних досліджень.

Освітня політика з питань забезпечення ЗСЖ має як аналітичні, так і нормативні аспекти. Якщо говорити про аналітичні аспекти, вона впливає на об'єктивний аналіз діяльності учасників і їх інтересів, виконавчу і економічну діяльність. У своїх нормативних аспектах вона стосується пропозицій творення політики і розвитку громадських інтересів у сфері освіти і виховання.

Освітня політика інтегрована з громадськими і груповими пріоритетами, що впливають на державні освітні установи, позашкільну освіту (культурну, духовну, фізичну, дозвілля), виховання (в сім'ї і у неформальних групах).

Насправді освітня політика з питань забезпечення ЗСЖ є політикою, пов'язаною зі змінними поглядами, цінностями та інтересами. Конфлікти між цілями і результатами виникають доволі часто: "Чи правильно, коли нововведений предмет "Основи здоров'я" викладають не фахівці?"; "Наскільки має відбуватися інтеграція неповносправних дітей з учнями школи у навчальному процесі?"; "Чи потрібно викладати статеве виховання у громадських школах?". На ці і багато інших запитань немає відповідей на рівні експертного аналізу, бо перед нами постає моральна дилема, що є правильним, бажаним і справедливим. Часті невдачі зумовили інше бачення реальності: політика - не позитивний засіб досягнення цілей, а діалектичний інструмент, що має стимулювати інші процеси, для яких треба розробляти вже нову політику.

Висновок. Аналіз нормативних документів та сучасних наукових публікацій свідчить, що на основі розгляду і характеристики поняттєво-категорійного поля державної політики створюються реальні можливості систематизувати і удосконалити діючі та обґрунтувати нові поняття і терміни в сфері освітньої політики з питань забезпечення здорового способу життя молоді. Це дасть змогу створити логічно завершену конструкцію дослідження проблеми у сучасному світоглядному контексті.

Перспективи подальших розвідок. Здійснений ретроспективний аналіз свідчить про необхідність подальших досліджень структури сучасної державної освітньої політики з питань забезпечення здорового способу життя молоді України.

Список використаних джерел

1. ВООЗ. Інформаційна серія "Здоров'я в школі". Документ 9. Навички заради здоров'я. - К.: ВКТФ "Кобза", 2004. - 123 с.
2. Формування здорового способу життя молоді: стратегія розвитку українського суспільства. - Ч. 1 / О.О.Яременко, О.В.Вакуленко, Ю.М.Галустьян та ін. - К.: Держ. ін-т проблем сім'ї та молоді, 2005. - 160 с.
3. *Birkland T.A.* An Introduction to the Policy Process. Theories, Concepts, and Models of Public Policy Making. - New York: Armonk, M.E. Sharp, 2001. - 127 p.
4. *Dye T. R.* Policy Analysis. - Birmingham: University of Alabama Press, 1976. - 134 p.
5. Educational policy studies in the Czech Republik /editors Jaroslav Kalous, Jiri Stosek, Arnost Vesely. - Plzen: Vydavatelstvy a nakladatelstvi Ales Cenek, 2007. - 143 p.
6. *John P.* Analyzing Public Policy. - London: Pinter, 1998. - 156 p.
7. *Husen T.* Educational research and policy-making: International encyclopedia of education. - Oxford: Pergamon Press, 1994. - 115 p.
8. *Kelly, M., S. Maynard-Moody.* Policy analysis in the post-positivist era: Engaging stakeholders in evaluating the economic development districts program // Public Administration Review 53(2), 1993. - P. 135-142.
9. *Lynn, L. E., Jr.* Policy analysis in the bureaucracy: How new? How effective? // Journal of Policy Analysis and Management. - 1989. - N 8(3). - P. 373-377.
10. *Reich, R. B.* The power of public ideas. - Cambridge, Mass.: Ballinger, 1988. - 138 p.
11. *Shoemaker P., Tankard J. W., Lasorsa D.* How to Build Social Science Theories. - Thousand Oaks (CA): SAGE Publications, 2004. - 163 p.
12. *Tones, K.* The Power to Choose : Health Education and the New Health, Health Education Unit, Leeds Polytechnic, UK ,1990. - P. 11-14.